

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри

к. психол. наук, доцент

підполковник

Станіслав ЛАРІОНОВ

_____ 20__ р.

СИЛАБУС

АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ:	Перший (бакалаврський)
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ:	05 “Соціальні та поведінкові науки”
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ:	053 “Психологія”

Розглянуто та ухвалено на засіданні
кафедри №_____

Протокол від _____ 20__ р. №_____.

Харків 2020

Інформація про викладача	
Прізвище, ім'я, по батькові	Клименко Вадим Петрович
Наукова ступінь	Кандидат медичних наук
Вчене звання	-
Посада	Викладач
Місце роботи	НАНГУ, кафедра психології та педагогіки
Адреса кафедри	м. Харків, вул. Захисників України 3а
Контакти	+380673077634
E-mail	v_klimenko1976@yahoo.com
Консультації	
Час	15.00 – 17.30
Місце	Ауд. № 611

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: 05 “Соціальні та поведінкові науки”	Цикл загальної підготовки
Блоків змістових модулів – 4	Спеціальність: 053 “Психологія”	Рік підготовки:
Змістових модулів – 4		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – не передбачене		Семестр
Загальна кількість годин - 120		1-й
	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Лекції
		42 год.
		Практичні
		4 год.
		Групові
		8 год.
		Семінарські
		18 год.
		Самостійна робота
		48 год.
		Вид контролю: екзамен 6 год.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни: отримання курсантами сучасних наукових знань про будову тіла людини; вироблення у курсантів практичних вмінь та навичок використання знань анатомії людини в подальшій професійній діяльності психолога.

Завдання:

вивчення будови органів та систем організму людини; формування у курсантів наукових знань про особливості будови тіла людини, оволодіння термінами та поняттями анатомії, методами анатомічного дослідження.

Програмні результати навчання за навчальною дисципліною:

Випускник повинен:

Знати: анатомічну термінологію й поняття про будову та форму органів; точне розташування всіх органів та структур організму людини; етапи розвитку людського організму; вікові та статеві особливості будови людського організму у зв'язку з виконуваною функцією; всі розділи анатомії.

Уміти: визначати топографію органів тіла людини; визначати структури, що формують рухові сегменти; визначати функціональні м'язові структури кожного рухового сегменту; визначати порушення опорно-рухового апарату; аналізувати морфологічні особливості органів та систем; складати топографічні характеристики різних відділів тіла людини; аналізувати будову та розвиток організму людини у взаємозв'язку з навколишнім середовищем; на муляжах, схемах, натуральній наочності показувати анатомічні структури організму; застосовувати набуті знання у практичній діяльності; робити у зошитах замальовки кісток, м'язів, вміти показувати їх кріплення та з'єднання; точно і обґрунтовано давати відповіді на поставлені питання.

Володіти: навичками застосування знань анатомічної будови систем організму та закономірностей їх функціонування.

Мати уявлення (бути ознайомленим): про взаємозв'язок роботи органів і систем тіла людини.

3. Зміст навчальної дисципліни (анотація навчальної дисципліни).

Курс з дисципліни “Анатомія людини” покликаний надати майбутнім спеціалістам загальні знання анатоμο-морфологічних особливостей будови людського організму з метою збереження життя і здоров'я людини. Вивчення цього курсу формує певний рівень теоретичних і практичних знань, які здобуваються у різних формах: лекції, семінарські і практичні заняття, контрольні роботи, самостійне опрацювання літератури, написання рефератів та інше.

Результатом вивчення курсу має бути: ознайомлення майбутніх спеціалістів з функціонуванням усіх систем людського організму в нормі і відхиленнях; формування у курсантів уявлення про організм як єдину

саморегулюючу систему, функціональні особливості якого змінюються у процесі онтогенезу, ознайомлення курсантів із закономірностями функціонування нервової та м'язової тканин, закономірностями подразнення клітин, механізмами виникнення і поширення збудження; розширення уявлення про функції різних відділів центральної нервової системи.

Вивчення дисципліни з “Анатомія людини” проводять з метою професійної підготовки майбутніх спеціалістів, які отримують рівень знань про ріст і розвиток людського організму, його специфіку у кожному віковому періоді, профілактику відхилень стану здоров'я, а також використання здобутих знань в своїй професійній діяльності.

4. Календарно-тематичний план вивчення дисципліни.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л.	пр.	гр.	сем.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. «Опорно-руховий апарат»						
Заняття 1. Вступ. Тканини, органи, системи органів. 1. Визначення Анатомії людини, її завдання. 2. Будова та основні властивості клітини. 3. Визначення поняття тканини. 4. Поняття про орган, систему органів, організм як єдине ціле.	2	2				
Самостійне вивчення 1. Анатомія та її зв'язок з іншими дисциплінами	2					2
Заняття 2. Вчення про кістки. Кістки осевого скелету, та їх з'єднання 1. Загальна характеристика системи скелета людини 2. Будова кісток як органу. 3. Види з'єднання кісток 4. Хребтовий стовп, з'єднання хребців, диски, зв'язки та суглоби 5. Скелет грудної клітки 6. Череп, мозковий череп, лицьовий череп, череп у цілому, топографічні утворення	2	2				
Самостійне вивчення 1. Поняття про здоров'я та хворобу	2					2
Заняття 3. Кістки додаткового скелету та їх з'єднання 1. Кістки вільної верхньої кінцівки, їх з'єднання 2. Тазовий пояс 3. Кістки вільної нижньої кінцівки	2	2				
Самостійне вивчення 1. Смерть, її форми, стадії, ознаки. Способи оживлення організму	2					2

1	2	3	4	5	6	7
Заняття 4. Морфологія. Osteologia 1. Клітина, тканини, скелет людини. 2. Видатні лікарі з часів Стародавнього Світу. 3. Видатні вчені-анатоми.	2				2	
Самостійне вивчення 1. Пошкодження	2					2
Заняття 5. М'язи голови, шиї тулуба 1. Будова скелетного м'яза як органу. 2. М'язи голови, жувальні та мимічні м'язи, їх характеристика 3. М'язи шиї, класифікація 4. М'язи тулуба, м'язи спини, грудної клітки, живота	2	2				
Самостійне вивчення 1. Атрофія	2					2
Заняття 6. М'язи кінцівок 1. М'язи верхньої кінцівки – м'язи поясу верхньої кінцівки. М'язи плеча, м'язи передпліччя, м'язи кисті 2. М'язи нижньої кінцівки – м'язи поясу нижньої кінцівки, м'язи стегна, м'язи гомілки, м'язи стопи	2	2				
Самостійне вивчення 1. Некроз	2					2
Заняття 7. Опорно-руховий апарат. 1. М'язова система та її функції. 2. Вроджена патологія опорно-рухового апарату. 3. Травматичні ушкодження: переломи, вивихи, травматичні ушкодження м'язів. 4. Операції по заміні суглобів.	2				2	
Самостійне вивчення 1. Гіпертрофія і гіперплазія.	2					2
Заняття 8. Опорно-руховий апарат. Кістки осевого скелету та їх з'єднання 1. Вивчити кістки тулуба, будову та їх з'єднання. 2. Закріпити знання з будови кісток черепа, їх з'єднань, основних топографічних утворень.	2		2			

1	2	3	4	5	6	7
3. Уміти розрізняти кістки осевого скелету на муляжах, анатомічних препаратах. Кістки кінцівок та їх з'єднання 1. Вивчення кісток верхньої та нижньої кінцівок, їх з'єднання 2. Знаходити, показувати анатомічні утворення кісток кінцівок М'язи голови, шиї, тулуба 1. Визначення розташування і функцій м'язів голови, шиї, тулуба 2. Уміти визначати за місцем розташування основні групи м'язів 3. Визначати топографічні утворення, що мають практичне значення в медицині 4. Промацувати грудино-ключично-соскоподібний м'яз М'язи кінцівок 1. Визначення розташування м'язів кінцівок 2. Вирішувати практичні завдання щодо функцій та основних рухів у суглобах						
Самостійне вивчення 1. Регенерація	2					2
Заняття 9. 1. Остеологія. Опорно-руховий апарат. Міологія. Травна система.	2			2		
Разом за змістовим модулем 1	34	10	2	2	4	16
Змістовий модуль 2. «Функціональні системи організму»						
Заняття 1. Анатомія органів травного каналу 1. Класифікація внутрішніх органів, загальний план будови 2. Черевна порожнина 3. Порожнина рота 4. Глотка. Лімфоїдне кільце глотки, стравохід, звуження стравоходу 5. Шлунок, будова, положення стосовно очеревини 6. Тонка кишка і її відділи. Товста кишка, будова	2	2				
Самостійне вивчення 1. Компенсаторно-приспосувальні процеси.	2					2
Заняття 2. Анатомія великих травних залоз 1. Печінка, будова, судини печінки, функції печінки 2. Жовчний міхур, топографія, будова	2	2				

1	2	3	4	5	6	7
3. Підшлункова залоза, топографія, будова, функції, підшлункові островці						
Самостійне вивчення 1. Порушення кровообігу. Артеріальна та венозна гіперемія: визначення, причини, види, механізми розвитку, зовнішні прояви, наслідки.	2					2
Заняття 3. Травна система 1. Будова травної системи. 2. Основні функції травної системи. 3. Захворювання травної системи.	2				2	
Заняття 4. Функціональна анатомія органів дихальної системи 1. Поняття про повітряності шляхи та дихальну частину 2. Особливості будови стінок дихальних органів 3. Носова порожнина, значення дихання через ніс 4. Гортань. Трахея. Топографія, будова, функції 5. Бронхи. Будова бронхіального дерева 6. Легені, топографія, будова, права та ліва легені, структурно-функціональна одиниця легень	2	2				
Самостійне вивчення 1. Гіпоксія: види, типи, причини.	2					2
Заняття 5. Анатомія ендокринної системи 1. Загальний огляд ендокринної системи 2. Центральні регуляторні утворення ендокринної системи – гіпоталамус, гіпофіз, епіфіз 3. Периферичні ендокринні залози, щитоподібна, прищитоподібні, надниркові залози, підшлункові островці	2	2				
Самостійне вивчення 1. Старіння організму.	2					2
Заняття 6. Дихальна система. Ендокринна система. 1. Будова та функції дихальної системи. 2. Будова та функції ендокринної системи. 3. Патологія дихання. Захворювання дихальної системи. 4. Захворювання ендокринної системи.	2				2	
Самостійне вивчення 1. Ішемія: визначення, причини, види, механізми виникнення, зовнішні клінічні ознаки.	2					2

1	2	3	4	5	6	7
Порушення обміну речовин в ішемізованій ділянці, наслідки ішемії.						
Заняття 7. Анатомія сечової системи 1. Нирки, топографія, зовнішня та внутрішня будова. 2. Сечовід, топографія, будова. 3. Сечовий міхур, топографія. Будова. 4. Порівняльна характеристика чоловічого та жіночого сечівників.	2	2				
Самостійне вивчення 1. Запалення. Класифікація запалення. Стадії і механізми.	2					2
Заняття 8. Анатомія органів чоловічої статеві системи 1. Внутрішні чоловічі статеві органи 2. Зовнішні чоловічі статеві органи	2	2				
Самостійне вивчення 1. Вікові особливості внутрішніх чоловічих статевих органів (простати, сім'яних пухирців).	2					2
Заняття 9. Анатомія жіночої статеві системи 1. Внутрішні жіночі статеві органи, топографія, зовнішня та внутрішня будова, положення стосовно очеревини 2. Зовнішні жіночі статеві органи, розташування, особливості будови.	2	2				
Самостійне вивчення 1. Вікові особливості функціональної анатомії жіночих статевих органів у клімактеричний період.	2					2
Заняття 10. Сечовидільна система. Статева система. 1. Анатомія та функції сечостатевої системи. 2. Захворювання сечової системи. 3. Захворювання чоловічих статевих органів. 4. Захворювання жіночих статевих органів.	2				2	
Самостійне вивчення 1. Терморегуляція організму. Розлади терморегуляції. Види, причини, стадії.	2					2
Заняття 11. 1. Травна система. Дихальна система. Ендокринна система. Сечостатева система.	2			2		
Разом за змістовим модулем 2	40	14	-	2	6	18

1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 3. «Серцево-судинна система»						
Заняття 1. Анатомія серця 1. Процес кровообігу, визначення, значення 2. Судини, види, будова стінки судин 3. Серце, розміщення, будова, проекція меж серця, клапани серця, будова стінки, вінцеве коло кровообігу 4. Велике і мале коло кровообігу.	2	2				
Самостійне вивчення 1. Стаз: визначення, причини, види, механізми виникнення, наслідки.	2					2
Заняття 2. Артерії та вени великого кола кровообігу 1. Аорта та її відділи 2. Артерії верхніх кінцівок 3. Грудна аорта та її гілки, черевна аорта та її гілки 4. Артерії нижніх кінцівок 5. Судини верхньої порожнистої вени 6. Вени голови та шиї 7. Вени верхніх та нижніх кінцівок 8. Вени грудної клітки 9. Нижня порожниста вена 10. Ворітна печінкова вена	2	2				
Самостійне вивчення 1. Поняття про тромбоз. Причини та умови тромбоутворення. Наслідки. Структура і види тромбів, механізми їх утворення.	2					2
Заняття 3. Будова лімфатичної системи. Імунна система 1. Первинні лімфатичні органи 2. Вторинні лімфатичні органи 3. Лімфа та її склад, шляхи відтоку 4. Імунітет та його морфологічні чинники	2	2				
Самостійне вивчення 1. Імунітет. Імунопатологічні процеси. Алергія.	2					2

1	2	3	4	5	6	7
Заняття 4. Анатомія серця 1. Вивчення топографії та будови серця. 2. Уміти визначати межі серця на скелеті 3. Визначати місця вислуховування клапанів серця на живій людині 4. Визначати аускультацию серця людини Артерії великого кола кровообігу 1. Вивчення судин малого та великого кола кровообігу. 2. Вивчення закономірностей розподілу артеріальних судин в організмі. 3. Промацувати пульс на променевій артерії. 4. Знаходити місця пульсації артерій поверхнево залягаючих. Вени великого кола кровообігу. 1. Вивчення вен великого кола кровообігу. 2. Закономірності розподілу вен та визначення наявності клапанів у поверхневих венах. 3. Знаходити середню вену ліктя для внутрішньовенних ін'єкцій.	2		2			
Самостійне вивчення 1. Кровотеча. Шок. 2. Емболія: визначення, етіологія, класифікація, механізми виникнення, наслідки.	2					2
Заняття 5. Серцево-судинна система. 1. Серцево-судинна система, її будова та функції. 2. Захворювання серцево-судинної системи. 3. Патологія системи крові. 4. Хвороби крові.	2				2	
Заняття 6. 2. Серцево-судинна система.	2			2		
Разом за змістовим модулем 3	20	6	2	2	2	8
Змістовий модуль 4. «Нервова та сенсорна системи»						
Заняття 1. Анатомія спинного мозку. Спинномозкові нерви 1. Класифікація нервової системи 2. Нейрони, рецептори, сіра та біла речовина, нервові волокна 3. Спинний мозок, топографія, зовнішня та внутрішня будова спинного мозку, склад спинномозкових корінців	2	2				

1	2	3	4	5	6	7
4. Спинномозкові нерви, будова, класифікація, спинномозкові сплетення, їх гілки, ділянки іннервації						
Заняття 2. Анатомія головного мозку 1. Відділи головного мозку 2. Оболонки головного та спинного мозку, спинномозкова рідина 3. Шлуночки головного мозку 4. Поняття про провідні шляхи ЦНС	2	2				
Заняття 3. Спинний та головний мозок. 1. Загальна характеристика будови нервової системи. 2. Спинний мозок. 3. Головний мозок: стовбур та великі півкулі. 4. Захворювання головного та спинного мозку.	2				2	
Заняття 4. Периферична нервова система. Черепні нерви 1. Загальна характеристика черепних нервів 2. Класифікація черепних нервів за функцією 3. Місця виходу з черепа 4. Ділянки іннервації черепних нервів	2	2				
Самостійне вивчення 1. Пухлини: загальна характеристика, класифікація. Вплив пухлин на організм.	2					2
Заняття 5. Анатомічні особливості автономної нервової системи 1. Класифікація вегетативної нервової системи 2. Будова симпатичного відділу 3. Будова парасимпатичного відділу 4. Схема вегетативної рефлекторної дуги	2	2				
Заняття 6. Периферична та вегетативна нервова система. Поняття про синапси. 1. Рефлекс як форма нервової діяльності. 2. Вегетативна нервова система. 3. Функціональне значення симпатичної та парасимпатичної системи. 4. Вища нервова діяльність. 5. Хвороби ЦНС.	2				2	
Самостійне вивчення 1. Етіологія і патогенез пухлин.	2					2

1	2	3	4	5	6	7
Заняття 7. Органи чуттів. Орган нюху та смаку. Орган зору 1. Анатомо-функціональна характеристика органів чуття 2. Відділи сенсорної системи, та їх значення 3. Нюхова та смакова сенсорні системи, їх значення 4. Орган зору, будова, розташування 5. Додаткові структури ока 6. Провідний шлях зорового аналізатора	2	2				
Заняття 8. Шкіра. Слухова та вестибулярна сенсорні системи 1. Шкіра, будова, функції 2. Вуха як орган слуху та рівноваги, розміщення, будова 3. Провідні шляхи слуху та рівноваги	2	2				
Самостійне вивчення 1. Похідні шкіри: волосся, нігті. 2. Допоміжний апарат органів сенсорної системи	2					2
Заняття 9. Сенсорна система. 1. Органи чуттів. Орган нюху та смаку. Орган зору. 2. Шкіра. Слухова та вестибулярна сенсорні системи. 3. Хвороби органів чуттів.	2				2	
Заняття 10. 1. Нервова та сенсорна системи	2			2		
Разом за змістовим модулем 4	26	12	-	2	6	6
Усього годин	120	42	4	8	18	48
Екзамен	6					

5. Самостійна робота.

Перелік тем, які здобувач повинен вивчити самостійно.

1. Анатомія та її зв'язок з іншими дисциплінами.
2. Поняття про здоров'я та хворобу.
3. Смерть, її форми, стадії, ознаки. Способи оживлення організму.
4. Пошкодження.
5. Атрофія.
6. Некроз.
7. Гіпертрофія і гіперплазія.
8. Регенерація.
9. Компенсаторно-пристосувальні процеси.
10. Порушення кровообігу. Артеріальна та венозна гіперемія: визначення, причини, види, механізми розвитку, зовнішні прояви, наслідки.
11. Гіпоксія: види, типи, причини.
12. Старіння організму.
13. Ішемія: визначення, причини, види, механізми виникнення, зовнішні клінічні ознаки. Порушення обміну речовин в ішемізованій ділянці, наслідки ішемії.
14. Запалення. Класифікація запалення. Стадії і механізми.
15. Вікові особливості внутрішніх чоловічих статевих органів (простати, сім'яних пухирців).
16. Вікові особливості функціональної анатомії жіночих статевих органів у клімактеричний період.
17. Терморегуляція організму. Розлади терморегуляції. Види, причини, стадії.
18. Стаз: визначення, причини, види, механізми виникнення, наслідки.
19. Поняття про тромбоз. Причини та умови тромбоутворення. Наслідки. Структура і види тромбів, механізми їх утворення.
20. Імунітет. Імунопатологічні процеси. Алергія.
21. Кровотеча. Шок.
22. Емболія: визначення, етіологія, класифікація, механізми виникнення, наслідки.
23. Пухлини: загальна характеристика, класифікація. Вплив пухлин на організм.
24. Етіологія і патогенез пухлин.
25. Похідні шкіри: волосся, нігті.
26. Допоміжний апарат органів сенсорної системи.

Самостійна робота курсантів є основним засобом засвоєння навчального матеріалу під час позааудиторної навчальної роботи. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих курсантами за час навчання та їх поглиблення, набуття і удосконалення практичних навичок та умінь відповідно до обраного напрямку підготовки. Відтак, метою самостійної роботи курсантів є

набуття додаткових знань, перевірка отриманих знань на практиці, вироблення фахових та дослідницьких вмінь та навичок.

Самостійна робота курсантів включає:

- підготовку до аудиторних занять (лекцій, практичних);
- виконання завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- роботу над окремими темами навчальних дисциплін, які згідно з робочою навчальною програмою дисципліни винесені на самостійне опрацювання курсантів;
- підготовку до підсумкових контрольних випробувань.

на

(індивідуальна) робота курсантів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

6. Політика курсу та оцінювання.

Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлені терміни.

Якщо курсант відсутній з поважної причини, він/вона презентують виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу начальника факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв).

Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись в онлайн формі за погодженням із керівником курсу.

7. Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Оцінка засвоєння навчаємим отриманих знань і вмінь, визначається шляхом проведення поточного, модульного контролю та екзамену.

Знання курсантів (студентів, слухачів) оцінюються по чотирьох бальній системі. При цьому слід керуватися наступним:

оцінка “відмінно” ставиться, якщо курсант демонструє повні і міцні знання навчального матеріалу в заданому обсязі, необхідний рівень умінь і

навичок застосування отриманих знань, для вирішення завдань у нестандартних (нових) ситуаціях;

оцінка "добре" ставиться, якщо відповідь в основному відповідає переліченим вище вимогам, але використовується певна допомога викладача в ході застосування знань та умінь у новій ситуації, а також під час залучення інших джерел знань, курсант допускає несуттєві неточності;

оцінка "задовільно" ставиться у тому випадку, коли курсант засвоїв основний теоретичний матеріал, але під час відповіді допускає окремі помилки, що не є перешкодою до подальшого навчання; він вміє в основному застосовувати отримані знання для аналізу і оцінки соціально-політичних подій і процесів, для вирішення стандартних завдань;

оцінка "незадовільно" виставляється у тому випадку, коли курсант фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про предмет навчальної дисципліни та її зміст, виявляє здатність елементарно викласти думку; при репродуктивному відтворенні знань допускає суттєві помилки і не може їх виправити навіть за допомогою викладача.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінки			Критерії
за шкалою ECTS	за національною шкалою	за шкалою Академії	
А "Відмінно"	Відмінно	90 - 100	Слухач (курсант, студент) виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; опрацював основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності у розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
В "Дуже добре"	Добре	82 - 89	Слухач (курсант, студент) виявив систематичні та глибокі знання вище середнього рівня навчального матеріалу дисципліни; продемонстрував уміння легко виконувати завдання, передбачені програмою; опрацював літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
С "Добре"		75 - 81	Слухач (курсант, студент) виявив у цілому добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку незначних помилок; опрацював основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичні знання з дисципліни; здатний

Оцінки			Критерії
			самостійно використовувати та поповнювати знання у процесі подальшого навчання та професійної діяльності.
D "Задовільно"	Задовільно	66 - 74	Слухач (курсант, студент) виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути самостійно.
E "Достатньо"		60 - 65	Слухач (курсант, студент) виявив мінімальні знання основного навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконував завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значні помилки у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути лише під керівництвом та за допомогою викладача.
FX "Незадовільно"	Незадовільно	35 - 59	Слухач (курсант, студент) має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу дисципліни; припускає принципові помилки при виконанні передбачених програмою завдань.
F "Незадовільно"		1 - 34	Слухач (курсант, студент) не має знань зі значної частини навчального матеріалу; припускає принципові помилки при виконанні більшості передбачених програмою завдань; не спроможний самостійно засвоїти програмний матеріал.

Примітка: Підсумкова оцінка формується через розподіл балів між поточним контролем та екзаменом у співвідношенні 60% оцінки за практичні дії, семінарів, поточного контролю і 40% - результати екзамену.

8. Рекомендована література.

Базова:

1. Свиридов О.І. Анатомія людини : підручник / О.І. Свиридов. – К : Вища школа, 2000. – 399с.
2. Анатомія людини : у 3-х т. / за ред. В.Г Ковешнікова.- Луганськ : Вид-во «Шико» ТОВ «Віртуальна реальність», 2005.- ISBN 966-8526-26-0.

3. Анатомія людини : у 3-х т. / за ред. А.С. Головацького, В.Г. Черкасова.- Вінниця: Нова книга, 2006.- ISBN 966-382-022-5.
4. Неттер Ф. Атлас анатомії людини /Ф. Неттер ; за ред. Ю.Б. Чайковського ; пер.з англ. А.А. Цегельського. – Львів : Наутілус, 2004. – 592с. - ISBN 966-95745-8-7.
5. Мартіні Фредерік Анатомічний атлас людини / Фредерік Мартіні ; пер. з 8-го англ. вид.; наук. ред. перекладу В.Г. Черкасов. — 2-е вид., випр. — К. : ВСВ “Медицина”, 2017. — 128 с. : 250 іл.

Допоміжна:

1. Старушенко Л.І. Анатомія та фізіологія людини. - К.: Здоров'я, 2003. -336 с.
2. Аносов І.П., Хоматов В.Х. Анатомія людини у схемах. К.: Вища школа, 2002. – 191 с.
3. Коляденко Г.І. Анатомія людини: Підруч.- 3-тє вид.- К.: Либідь, 2005.- 384с.

9. Питання до екзамену.

1. Визначення предмету «Анатомія людини»; його завдання. Зв'язок анатомії з іншими предметами. Поняття про морфологію. Методи морфологічних досліджень.
2. Вестибуляторна сенсорна система: відділи, розміщення, значення.
3. Будова та основні властивості клітини як елементарної живої системи.
4. Слухова сенсорна система, відділи, розміщення.
5. Поняття про тканини. Основні види тканин.
6. Вуха. Їх розміщення, будова. Значення.
7. Епітеліальна тканина, особливості її будови, види, розміщення в організмі, значення. Здатність до регенерації.
8. Зорова сенсорна система, відділи, розміщення, значення.
9. Сполучна тканина, особливості будови, види, розташування в організмі, значення. Здатність до регенерації.
10. Око та структури утворення. Очне яблуко, його розміщення, будова. Додаткові структури ока.
11. М'язова тканина. Особливості будови, види, розміщення в організмі, значення. Здатність до регенерації різних видів м'язової тканини.
12. Нюхова сенсорна система, відділи, розміщення, значення. Смакова сенсорна система. Види смакових відчуттів.
13. Нервова тканина, особливості будови, види, розміщення в організмі, значення. Поняття про нервові волокна, види нервових волокон. Поняття про нерв.
14. Сенсорні системи (аналізатори), відділи та їх функціональне значення. Види рецепторів. Їх властивості. Шкіра, будова, функції, залози. Похідні шкіри.

15. Поняття про орган. Види органів та загальний план будови. Поняття про систему органів.
16. Жіночі статеві органи, їх розміщення, будова, функції.
17. Поняття про орган. Види органів та загальний план будови. Поняття про систему органів.
18. Чоловічі статеві органи, їх розміщення, будова, функції.
19. Загальна характеристика системи скелета людини та її біологічне значення. Осьовий та додатковий скелет. Будова кістки як органа, хімічний склад, види кісток.
20. Сечовивідні шляхи. Жіночий та чоловічий сечівник.
21. З'єднання кісток, види. Будова суглоба, допоміжний апарат суглоба. Класифікація суглобів, види рухів у суглобах.
22. Особливості кровопостачання нирки, зумовлені її функцією. Структурно-функціональна одиниця нирки.
23. Череп, його відділи й кістки. Особливості розвитку та будови кісток черепа. З'єднання кісток черепа. Вікові та статеві особливості черепа.
24. Значення процесів виділення для організму. Нирки, топографія, форма, будова.
25. Хребтовий стоп, його відділи. Особливості будови хребців, їх з'єднання. Хребтовий стовп у цілому, фізіологічні вигини хребта, їх формування та значення.
26. Лімфатичні стовбури та протоки. Ділянкові лімфатичні вузли, їх значення.
27. Скелет грудної клітки. З'єднання грудної клітки. Грудна клітка в цілому.
28. Ворітна печінкова вена, її значення. Значення анастомозів між венами.
29. Кістки та з'єднання грудного поясу. Кістки та з'єднання вільної верхньої кінцівки.
30. Нижня порожниста вена, основні гілки та ділянки відтоку крові.
31. Кістки та з'єднання тазового поясу. Таз у цілому. Статеві відмінності таза. Основні виміри жіночого таза.
32. Верхня порожниста вена, основні гілки та ділянки відтоку крові.
33. Кістки та з'єднання вільної нижньої кінцівки.
34. Артерії нижньої кінцівки, їхні гілки та ділянки кровопостачання. Вени великого кола кровообігу. Особливості кровотоку у венах.
35. Скелетні м'язи, розміщення, форма, основні фізіологічні властивості. Будова м'яза як органа. Допоміжний апарат м'язів.
36. Артерії верхньої кінцівки, їхні гілки та ділянки кровопостачання. Місця притискання артерій для тимчасового зупинення кровотечі.
37. М'язи голови. Особливості прикріплення м'язів лиця. Жувальні м'язи.
38. Артерії головного мозку. Артеріальне коло мозку.
39. М'язи шиї. Класифікація, функції.
40. Грудина та черевна аорти, їхні гілки та ділянки кровопостачання.
41. М'язи спини, функції їх.

42. Аорта, її відділи. Артерії дуги та висхідної частини аорти.
43. М'язи грудної клітки, їх функції. Діафрагма.
44. Серце, топографія, форма, будова. Межі серця. Осердя, осердна порожнина. Кровообіг серця, іннервація серця.
45. М'язи живота, функції. Біла лінія живота. Пахвинний канал.
46. Велике та мале коло кровообігу. Кровообіг плода.
47. М'язи верхньої кінцівки. Їхні функції.
48. Процес кровообігу. Структури, що його здійснюють. Значення процесу кровообігу для організму. Види судин. Особливості будови їхніх стінок. Поняття про сполучні та обхідні судини.
49. М'язи нижньої кінцівки.
50. Первинні та вторинні лімфатичні органи: червоний кістковий мозок, тимус, селезінка, лімфатичне кільце глотки, ділянкові лімфатичні вузли.
51. Роль нервової системи в координації функцій організму та взаємозв'язку його з навколишнім середовищем. Класифікація нервової системи.
52. Плевра, будова, листки, плевральна порожнина, плевральні синуси, тиск у плевральній порожнині. Пневмоторакс. Середостіння.
53. Спинний мозок, його розміщення, оболонки, зовнішня будова. Спинномозкова рідина.
54. Легені, топографія, будова. Структурно-функціональна одиниця – ацинус.
55. Внутрішня будова спинного мозку. Сегмент, корінні, біла та сіра речовина. Функції спинного мозку.
56. Повітряносні шляхи, топографія, будова, функції. Значення дихання через ніс. Приносні пазухи.
57. Головний мозок: загальні відомості, розміщення, розвиток, відділи. Оболонки головного мозку та простори між ними. Спинномозкова рідина. Гематоенцефалічний бар'єр.
58. Товста кишка. Розміщення, відділи, особливості будови. Значення нормальної мікрофлори товстої кишки.
59. Довгастий мозок, його топографія, будова, функції. Біологічне значення довгастого мозку.
60. Тонка кишка, розміщення, відділи, особливості будови стінки, функції.
61. Задній мозок, його розміщення, будова, порожнина, функції.
62. Підшлункова залоза, топографія, будова. Функції.
63. Середній мозок, його розміщення, будова, порожнини, функції.
64. Печінка, топографія, будова, функції. Печінкова часточка. Жовчовивідні шляхи.
65. Проміжний мозок, його розміщення, будова, порожнина, функції. Поняття про сітчасте утворення (ретикулярну формацію), особливості будови, функції.
66. Шлунок: топографія, форма, будова, частини. Функції шлунка, шлункові залози.

67. Кінцевий мозок, його розміщення, будова, порожнини. Мозолисте тіло. Біла речовина.
68. Черевна і тазова порожнини. Очеревина. Очеревинна порожнина. Розміщення органів стосовно очеревини. Брижі. Малий чепець, великий чепець.
69. Кора великого мозку. Проекційні зони кори. Асоціативні зони та їх значення. Рухова асиметрія великого мозку.
70. Глотка, її розміщення, частини будови стінки. Стравохід, його розміщення, частини, звуження.
71. Основні ядра та структури утворень кінцевого мозку, їхні функції.
72. Будова та функціональне значення ротової порожнини. Слинні залози.